

Копанський Ю.Ю.

студент,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

АНАЛІЗ СИМВОЛІВ СТРАШНОГО СУДУ В УКРАЇНСЬКІЙ ІКОНОГРАФІЇ

На тлі проблем геополітичних та соціальних криз, що вперто ведуть людство до самознищення, тема Апокаліпсиса стає дедалі актуальнішою. Людство втомилося від тотальної несправжності. Передчуття колапсу найчастіше пов'язане зі страхом екологічної катастрофи, епідемій, війн. В пошуках композиційних рішень, різних форм, митці часто звертаються до творів, що ввійшли в світову класичну спадщину, висвітлюючи свої враження та передчуття.

Метою статті є окреслення проблематики методів зображування символів в іконографії Страшного суду.

Іконографія Страшного суду є однією з найскладніших тем в іконописі, будучи цікавою, як за своїм мистецьким вирішенням, так і богословсько-ідейним наповненням, тому, що склалася на основі есхатологічних вірувань християн. Її символічне значення побудовано на трьох складових: кінець світу, воскресіння з мертвих та Суд Божий, основою чого слугували біблійні та апокрифічні тексти. Зображення Останнього Божого суду виявляє середньовічні уявлення про кінцеву долю людства, де для праведників приготоване царство небесне, а для грішників – царство диявола [3].

Ці протилежні поняття мають свій спосіб відображення в іконах Страшного Суду, що полягає у випрацюваних прийомах представлення як окремих іконографічних мотивів, так і загалом композиційної побудови ікони. Ці прийоми ґрунтуються, зокрема, на догматичних уявленнях про небо, як місце перебування Бога й Божого Царства (Небесного Єрусалима), і про підземне царство, як пекло, місце панування зла і сатани. Цим пояснюється відповідне розташування мотивів в композиції Страшного Суду і в їхньому вертикальному компонуванні. Окрім того, поділ композиції відбувався не лише по вертикалі, а й по горизонталі, базуючись, знову ж таки, на усталених уявленнях про праву й ліву сторони [2].

Центральним образом в іконах Страшного Суду є Христос, він зображений у славі, в небесній мандорлі. Серафими й херувими оточують і немовби несуть Суддю і Спасителя світу. Вгорі ікони зображено ангелів, які розгортають сувої нового неба. По праву руку від Христа розташовуються ті мотиви, що пов'язуються з Царством Небесним і праведниками, які це Царство успадкують. Натомість ліворуч від Ісуса, як протиставлення, зображені мотиви, пов'язані з пеклом, гріхами, сатаною тощо [2].

Під Христом на небесному троні лежить свята книга Євангелія, на підставі якої відбувається суд (Йо. 3:18; 5:24). Над цим троном зображений невеликий хрест, а деколи й Святий Дух у виді голуба.

Під троном, на якому лежить Євангеліє, Божа рука тримає терези, на яких важитимуть добрі й злі вчинки людей. В самій Божій руці зображені праведники (Проп. 9:1; Муд. 7:16), а ліворуч, тобто по Христовій правиці, інші душі очікують своєї нагороди. Якесь душа на терезах (по Христовій правиці) переважає своїми добрими ділами. Біси (по Христовій лівиці) марно клопочуться, аби переважили злі вчинки. Архангел Гавриїл, що разом із архангелом Михаїлом та іншими безплотними силами, переміг сатану і його злих ангелів (Од. 12:7-9), знаходячись віддалік, бореться з цими демонами: довгим списом архангел відганяє бісів від праведника на терезах.

Велика змія – символ сили Сатани – в'ється від верху до низу композиції. Вгорі вона намагається вкусити в п'яту Адама. Вздовж тіла змії видно великі вузли, які символізують головні гріхи – перепони до спасіння. Біля кожного такого вузла демони звинувачують людські душі, що їх ангели несуть на руках. Оскаржування бісів можемо прочитати у написах: «гордість», «ненависть» тощо. Однак ангели руками охороняють душі спасених від цих звинувачень.

У самому низу композиції, по Христовій лівиці, видно, що змія виповзає з підземного аду, алегорично зображеного у вигляді страшного звіра з двома великими головами й грізними пащами. На цьому символічному аді сидить Сатана й тримає на своєму лоні свою найбільшу здобич – Юду. Архангел Михаїл довгим списом здалека побороє Сатану.

З-під трону Христа Судді (Дан. 7:10) червоною течією в'ється вогненна ріка, вона губиться у страшному вогненному аді. В деяких композиціях ця ріка замінює символ змії.

Біля мандорли Христа зображені Пресвята Богородиця та Йоан Предтеча. Вони заступаються за вірних – у цій частині повторюється традиційна композиція Моління.

Угорі ліворуч на іконі (по правиці Христового судилища) зображений інший епізод небесної драми: сонм ангелів провадить праведників до небесного Єрусалиму, а при самій брамі їх приймають Христос, Богородиця, Йоан Предтеча та св. Миколай.

По лівиці від Христа-Судді над темним царством сатани домінує хрест. У печері під хрестом вже немає черепа Адама, бо він воскрес. Ангели, небесні воїни червоними списками побороють демонів.

Адам і Єва біля книги Євангелія, яка є і книгою життя, приймають нове життя від Бога. Обабіч трону Євангелія сидять апостоли, як свідки Христового суду над дванадцятьма племенами Ізраїля, що символізують усіх людей світу. Безпосередньо під ними видно різні спільноти мешканців землі.

Перед першою спільнотою – євреями – стоїть Мойсей і, показуючи сувій Старого Завіту, вказує на Христа, який сповнив усі пророцтва (Йо. 5:45-47). Далі йдуть греки, турки, татари, Германці, мурини й русини. Інші спільноти – це Отці Церкви, ченці, пустельники, пророки, православні царі, мученики та святі жінки.

Під хорами мучеників і мучениць зображено ката, який різними знаряддями тортур катує мученика. По його правиці ангели підкріплюють страдника у вірі, а ліворуч – демони спокутують його зневіритися.

Праворуч на іконі видно великий круг, у якому зображено цілу панораму подій. Це – воскресення мертвих усього світу. Довкола зображені ангели з трубами. У день Страшного Суду ангели будуть сурмити в труби з чотирьох сторін світу. Вони закликатимуть на Страшний суд. На цей небесний заклик земля, води й ріки віддають своїх мертвих. Інші ангели зачитують довгі списки, перевіряючи, хто вже воскрес, а кого ще немає серед живих. Крім поодиноких людей воскресають селища, міста й царства.

Інший великий круг внизу ліворуч, символізує рай. Він освічений небесним світлом і видає небесне, червоне проміння. Посередині на троні в оточенні ангелів сидить Пресвята Богородиця, а нижче – три патріярхи, кожен з яких тримає у себе на лоні численних праведників.

Помітна постать у цьому крузі – розбійник із хрестом у руках, якому Христос пообіцяв рай (Лк. 23:43). Цей розбійник представляє всіх, хто розкаявся у гріхах. Два святі біля розбійника входять до раю.

В правій частині, обабіч раю, в іконі з Мшанця зображено мотив смерті праведника: на ложі лежить чоловік, накритий червоним покривалом, біля узголів'я до нього схиляються два ангели, а обабіч зображена страшна смерть – висока, худа, з багатьма обличчями на тілі, тримає в руках списи, косу, сокири, пилу – зображення інспіроване апокрифічними описами. Цей мотив відсутній у візантійській іконографії і є іконографічним нововведенням українських майстрів [2].

Ліворуч унизу (по Христовій правиці) зображено ворота до раю, біля яких вартує херувим з полум'яним мечем (Бут. 3:24). Тепер ці ворота відчиняються, і св. Петро з ключем та св. Павло зі сувоєм Нового Завіту вводять до раю праведника.

По центру ікони внизу видно чотирьох звірів, які символізують чотири стародавні царства з видіння пророка Даниїла (7:2-7). Це царства Вавилону – лев з орлиними крилами, Медія – ведмідь, Персія – леопард з крилами та Македонія-Греція – страшний звір з 10-ма рогами.

Праворуч над адом демони несуть заковані душі нещасних засуджених. Під ними сидить уже згаданий Сатана на жадливому звірові – уособленні аду. Нижче – різні види пекельних мук та демони-мучителі.

У самому низу посередині між раєм та адом видно загадкового чоловіка, прив'язаного до стовпа. Він з тугою дивиться у бік раю [1].

Іконографічну програму українських ікон «Страшного Суду» ми розглянули на прикладі ікони з Мшанця зі збірки Національного музею у Львові. Вона є одна з найвиразніших зразків іконографії Страшного суду. На основі збережених сакральних творів, котрі в основному походять з Західної України, можемо скласти уявну про історичний розвиток іконописної традиції на різних етапах її творення.

За своїми особливостями, що, з одного боку, диктував візантійський канон, а з іншого – привносила творча уява митця, ці ікони набули унікальних, властивих тільки українському малярству самобутніх рис. Порівняно з іншими іконами, в Страшних Судах автори більше вдавалися до творчої інтерпретації сюжету, зокрема, жанрових сцен, де поряд із богословською ідеєю, виносили на осуд глядача панівні моральні погляди тогочасного суспільства [3].

Список використаних джерел:

1. Яків Криховецький Богослов'я та духовність ікони. Львів, 2002. 167 с.
2. Андрій Лесів. Іконографія Страшного суду в українському малярстві: становлення і розвиток у контексті візантійського мистецтва.
3. Марта Федак. Датовані ікони Страшного суду з колекції Національного музею імені Андрія Шептицького у Львові. *Вісник Львівського університету. Серія мист-во*. 2013. Вип. 13. С. 182–198.

Крючков Є.М.

студент;

Панченко О.О.

доцент,

Київський національний університет

будівництва та архітектури

**ВПЛИВ ВІТРУ НА ФОРМУВАННЯ ФАСАДІВ
БАГАТОПОВЕРХОВИХ БУДІВЕЛЬ**

Архітектурне проектування має своїм завданням створити штучне середовище для життя, праці та дозвілля людини. Для забезпечення комфорту знаходження у такому середовищі архітектору часто доводиться кидати виклик самій природі і обирати – йти їй наперекір або знайти баланс із нею, віднайшовши спосіб зменшити супротив навколишньому середовищу.

Сукупність таких сил природи називають екологічними факторами – і вони у свою чергу поділяються на біотичні (живої природи), абіотичні (неживої природи) та антропогенні (вплив людини). Усі вони в різному ступені впливають на архітектуру в залежності від місця знаходження. Та чим вище ми підіймаємося над поверхнею землі, тим більше відчувається вплив саме абіотичних факторів. У випадку багатоповерхових будівель сонячна радіація (інсоляція) та вітер мають критичне значення для проектування.

Будинки, в силу їх протяжності і кутастості відносяться до категорії «погано обтічні об'єкти», як наслідок докільля активно бореться з цією перешкодою, намагаючись будівлю зігнути, закрутити, перевернути,